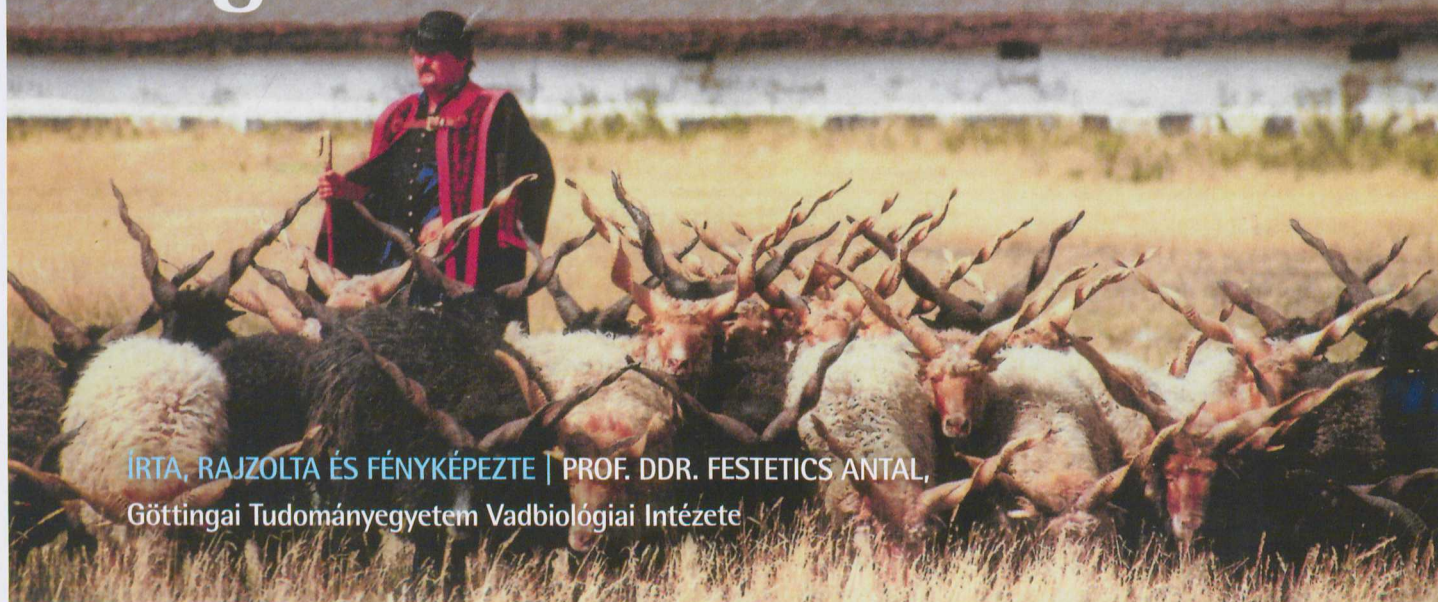

BÖLCSŐK VAGY KOPORSÓK?

Kételtűek sorsa a gémeskutakban

ÍRTA, RAJZOLTA ÉS FÉNYKÉPEZTE | PROF. DDR. FESTETICS ANTAL,
Göttingai Tudományegyetem Vadbiológiai Intézete

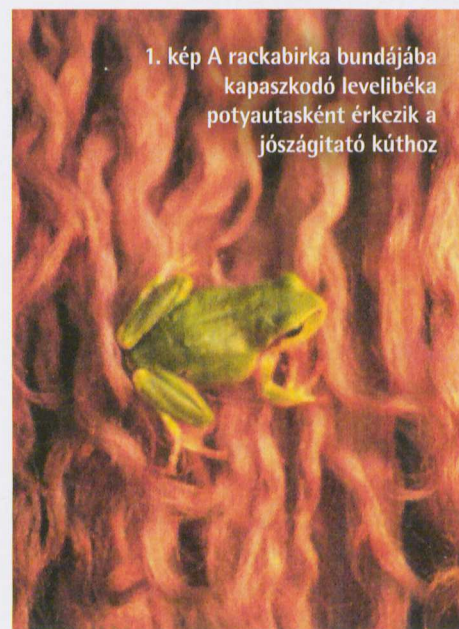
Csodálkozva olvastam *dr. Juhász Lajos* tanszékvezető egyetemi docens és tanítványa cikkét a *TermészetBúvár* magazin 2020/5. számában. A szerzők a hortobágyi gémeskutakat „az egyre inkább kiszáradó pusztán a kételtűek csaknem egyetlen mentsvára”-ként mutatják be, „amelyekben számos kételtűfaj: göték és békák találtak meg életfeltételeiket”.

A hatvanas évektől kezdve immár több mint fél évszázad óta járok rendszeresen a Hortobágyra, többek között gémeskutakat is vizsgálva a pásztorélet és a madárvilág kutatása mellett. Az idők folyamán sok kételtűt mentettem ki a kutakból, ám petét vagy ebihalat sohasem találtam bennük.

Dr. Kovács Gábor nemzeti parki parkőr barátommal közösen számba vettük és feltérképeztük az akkor 82 000 hektáros nemzeti park területén működő összesen 274 gémeskutat. Munkánkhoz segítséget nyújtott *Szilágyi Attila* barátom és nem utolsósorban azok, akik szó szerint „testközelben” élnek a jószágítató kutakkal: a lábasjószág pásztorai. A sok közül itt példaképekül csak

hármat említek név szerint: *Garai Lajos*, *Juhász Imre* és *Bordás János* számadó csikósokat, akiktől sokat tanulhattam az évek folyamán.

Aki viszont csak kutyafuttában végez terepmunkát, bizony könnyen hamis következtetéseket vonhat le megfigyeléseiből. Ehhez egy konkrét példa a sokból: tavaszszal, a *barna ásóbéka* (*Pelobates fuscus*) párzási idején egyetlen merítéssel tucatszani példányt húztam fel ebből a fajból a kunmadarasi pusztán, a Szalmás tanyához tartozó gémeskútból. A felületes vizsgálónak ez könnyen „bizonyítéka” lehetne annak, hogy a kút a békák „utolsó mentsvára”. *Dr. Kovács Gáborral* közösen százával mentettünk békákat a kutakból, tapasztalván azt, hogy ezek nem „bölcsői”, hanem végső fokon koporsói a kételtűeknek.

1. kép A rackabirka bundájába kapaszkodó levelibéka potyautasként érkezik a jószágítató kúthoz

A kutakon és a kutakban fészkelő madarak, valamint az itt tartózkodó denevér és a belepottyant kétéltűek:

1. fehér gólya, 2. szarka, 3. szürke varjú,
4. seregély, 5. pástortomádár, 6. házi veréb,
7. barázdabillegető, 8. kék vércse, 9. balkáni gerle,
10. házi veréb, 11. búbosbanka,
12. nagy fakopáncs, 13. balkáni fakopáncs,
14. seregély, 15. mezei veréb, 16. tőkés réce (vályú alatt fészkel), 17. hantmadár,
18. házi galamb, 19. cigánycsuk, 20. házi veréb,
21. mezei veréb, 22. barázdabillegető,
23. füstifecske, 24. törpedenevér, 25. zöld levelibéka,
26. vöröshasú unka, 27. barna ásóbéka, 28. kecskebéka, 29. zöld varangy,
30. tarajosgöte

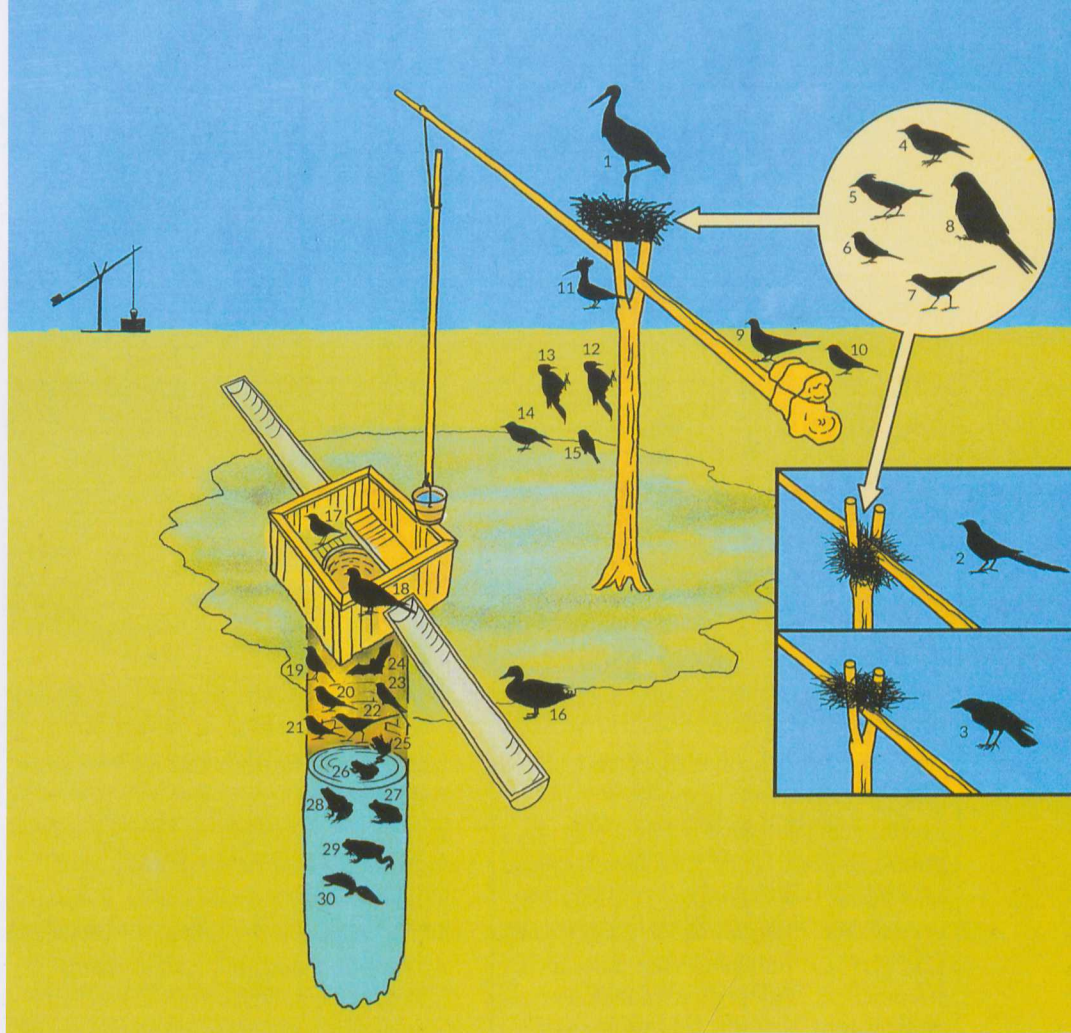
A 4-től 8-ig számozottak a gólyafészek „albérlői”, akárcsak a 14. és 15. számúak, akik a harkályodúban fészkelnek

Ennek viszont ellenkezőjét tapasztaltuk annak idején a szovjet légierő volt kunmadarasi bombázó célterületén, ahol kereken ötezer bombatölcsért vettünk számba. Ezekbe a békák, az unka, a varangyok és a gótéék könnyen be és ki tudtak mászni, hiszen nem meredek, hanem rézsútos szélük volt, amelyet hamarosan benőtt a vízparti növényzet. Hosszú távú kútkutatásaink nyomán „békaperspektívából” is vizsgáltam a kutakba pottyant kétéltűek sorsát. Csikós barátaim kötélen eresztettek le a kútnakba (2. kép) a békák reménytelen helyzetének megfigyelésére. Dr. Kovács Gábor kollégám pedig mind a nyári, mind a téli időszakban hőmérőzte számomra a kutak vizét.

Az erősen beszűkült látószögű kútbéli „békaperspektíva” ellentéte az a „madártávlat”, amelyet a kutak gémeje, villája vagy kolonca a rájuk szálló madaraknak nyújt. A rajtuk fészkelő *fehér gólyától* vagy *szürke varjútól* az onnan, mint magas vártárról zsákmányra leső sasokig és sólymokig. Ilyen megfigyelések, persze, csak hosszú évek során adódnak, ezekhez nem elég néhány kiszállás.

Kétéltűeknek a gémeskutak csapdát, zsákutcát jelentenek, ahonnan számukra (a *zöld levelibékát* [Hyla arborea] kivéve) nincs kiút. Mint heteroterm lények, olykor a páratelt légkörben, a vizen terpeszkedve vagy a kútverem falára kapaszkodva még sokáig tudnak „vegetálni” a kutak mélyén anélkül, hogy szaporodnának.

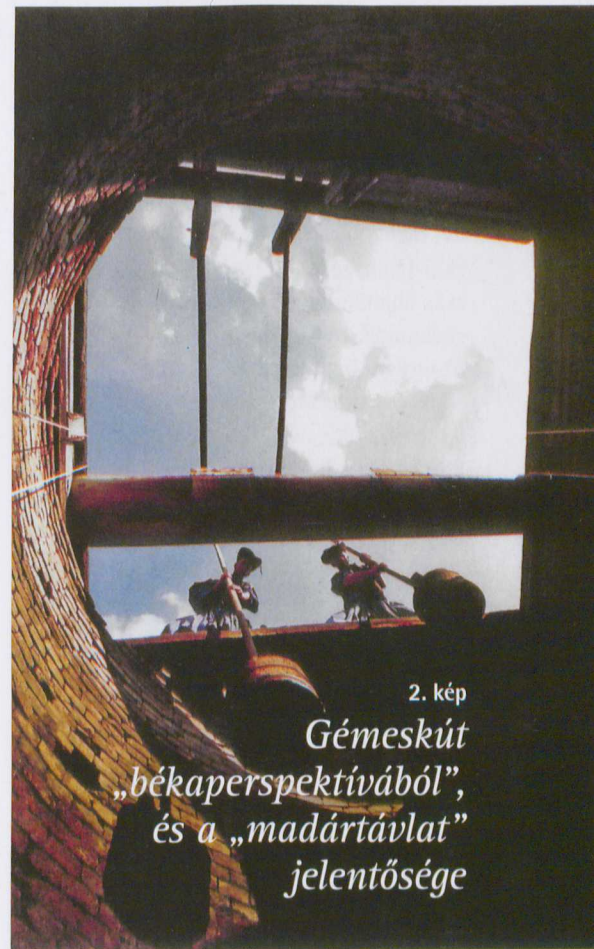
A szerzők szerint a „barna ásóbéka és a zöld levelibéka viszont csak szaporodásuk idején keresik fel a kutak vizét”, és ebből arra következtetnek, hogy „A gémeskút nem csapda, hanem bölcső és búvóhely, ahonnan a kétéltűek szabadon távozhatnak”.

Tisztesség ne essék, de ezekhez az enyhén szólva merész állításokhoz bizonyítékra volna szükség, tehát a kútban levő békapetere vagy az ott fejlődő ebihalra. Ezek viszont nem léteznek és nem is létezhetnek, ahogy fentebb leírtam. Egyedül a zöld levelibéka képes tapadókorongjai segítségével a kútból kimászni. De vajon hogyan kerül oda bele?

Erre több lehetőség kínálkozik, például, ha forgószél fújja a kis testű kétéltűeket, amilyen a *vöröshasú unka* (Bombina bombina) és a *zöld levelibéka*, a pusztában. Ez utóbbi utazhat továbbá potyautasként is a kútra terelt rackajuh testén. Ilyesmi akkor adódik, ha hűvös estén a heverő juh „gubájában” talál búvóhelyet, és ott tölti dermedt, torpor állapotban a lehűlt éjszakát.

Reggel, mire kisüt a nap és a béka felmelegszik, a juhász már hajtja a nyáját itatásra (1. kép). Így juthat el a zöld levelibéka akarva nem akarva a gémeskúthoz, amelynek páratelt, nedves környezete látszólag alkalmas élőhely számára. Szaporodásról, persze, szó sincsen. Annál inkább például a Hortobágy folyót szegélyező ártéri erdősavokban, ahol a levelibékák a fák koronaszintjéből hallatják messze hangzó bregekésüket, majd

2. kép
Gémeskút
„békaperspektívából”,
és a „madártávlat”
jelentősége

